

Udział lekarza specjalisty w procedurze orzekania o potrzebie kształcenia specjalnego z uwagi na niesłyszenie/słabosłyszenie

Participation of a specialist doctor in the procedure of evaluating the need for special education on the grounds of being deaf/hard of hearing

Wkład autorów:

A – projekt badań
B – wykonanie badań
C – analiza statystyczna
D – interpretacja danych
E – przygotowanie manuskryptu
F – przegląd piśmiennictwa

Małgorzata Zaborniak-Sobczak^{1ABDEF}, Katarzyna Ita Bieńkowska^{2BDEF},
Magdalena Grot-Mrozicka^{3F}, Monika Mazurewicz-Rzepka^{4F}

¹Wydział Pedagogiczny Uniwersytetu Rzeszowskiego

²Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie; Wydział Pedagogiczny, Zakład Logopedii i Lingwistyki Edukacyjnej

³Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna Nr 1 w Rzeszowie

⁴Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna Nr 2 w Rzeszowie

Article history: Received: 14.01.2019 Accepted: 25.02.2019 Published: 15.02.2019

STRESZCZENIE:

W artykule omówiono procedurę orzekania o potrzebie kształcenia specjalnego dla uczniów z uszkodzonym słuchem na podstawie obowiązujących aktualnie przepisów prawa oświatowego. Ostatni materiał, który ukazał się na powyższy temat, został zamieszczony w piśmiennictwie audiologicznym w publikacji pod redakcją Antoniego Pruszewicza i Andrzeja Obrębowskiego [17]. Celem artykułu jest aktualizacja danych, dotyczących kwalifikacji dzieci z zaburzeniami słuchu do grupy uczniów niepełnosprawnych (szerzej: ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi) oraz określenie roli lekarza specjalisty – audiologa, laryngologa, otolaryngologa – w orzecznictwie dla potrzeb edukacji.

SŁOWA KLUCZOWE: orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego, zespół orzekający, poradnia psychologiczno-pedagogiczna

ABSTRACT:

The paper discusses the procedure of evaluating the need for special education for pupils with hearing impairment based on the provisions of the education law currently in force in the Polish education system. The latest material on the aforementioned subject appeared in the audiological literature, in a publication edited by Antoni Pruszewicz and Andrzej Obrębowski [17]. The aim of the paper is to update the data on qualification of children with hearing impairment as pupils with disabilities (more generally: with special educational needs) and to define the role of a specialist doctor – audiologist, laryngologist, otolaryngologist – in evaluation for education purposes.

KEYWORDS: certificate stating the need for special education, evaluation board, psychological and pedagogical counselling centre

SPIS SKRÓTÓW

PPP – poradnia psychologiczno-pedagogiczna

ZO – zespół orzekający

ICD – Międzynarodowa Statystyczna
Klasyfikacja Chorób
i Problemów Zdrowotnych

IPET – indywidualny program
edukacyjno-terapeutyczny

MEN – Ministerstwo Edukacji Narodowej

GUS – Główny Urząd Statystyczny

WSTĘP

W Polsce podstawowym systemem ustalającym status osoby niepełnosprawnej i związanych z tym ograniczeń jest system orzekania o niepełnosprawności, realizowany na podstawie przepisów Ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych [1] przez powiatowe zespoły do spraw orzekania o niepełnosprawności. Ocena ta dokonywana jest w określonych obszarach funkcjonowania społecznego i zawodowego, nie ma zatem charakteru całościowego. W sposób niewystarczający odnosi się przykładowo do kwestii edukacji. Obok syste-

mu orzekania o niepełnosprawności funkcjonuje system orzekania o potrzebie kształcenia specjalnego. Wyzwaniem staje się stworzenie kompleksowego systemu orzekania o niepełnosprawności, oparte go na całościowej diagnozie biopsychospołecznej, dokonywanej w możliwie wszystkich obszarach życia. W naukach o edukacji często przywołuje się tu rozmaite próby określenia diagnozy funkcjonalnej. Celem tak rozumianego orzecznictwa staje się bardziej skuteczny dobór indywidualnych form wsparcia, a tym samym realizacja integracji psychospołecznej osób niepełnosprawnych. System orzecznictwa powinna również cechować uniwersalność, rozumiana jako możliwość wykorzystania ustaleń diagnostycznych (orzeczniczych) dla potrzeb budowania wsparcia w procesie edukacji, modelowania skutecznego procesu rehabilitacji medycznej oraz wyboru odpowiedniej ścieżki zatrudnienia [2]. Prezes Rady Ministrów w 2017 r. powołał międzyresortowy zespół ekspertów do spraw opracowania systemu orzekania o niepełnosprawności oraz niezdolności do pracy, do zadań którego należy między innymi dokonanie analizy funkcjonowania dotychczasowego systemu w kontekście spójności, opracowanie projektu nowej ustawy o orzekaniu o niepełnosprawności i niezdolności do pracy. Profesor Gertruda Uścińska, Prezes ZUS i jednocześnie przewodnicząca zespołu, podkreśla, że przygotowywana reforma w zakresie orzecznictwa o niepełnosprawności i niezdolności do pracy ma przede wszystkim uporządkować ten system, uczynić go transparentnym i przedstawiać kompleksowe możliwe uprawnienia, jakie mogą przysługiwać osobie niepełnosprawnej. Nowością, wzorem innych krajów europejskich, ma być trzystopniowa kategoria niesamodzielnosci. Za niesamodzielną będzie uznawana taka osoba, która potrzebuje pomocy w wykonywaniu codziennych czynności [3, 4].

Celem analiz prezentowanych na łamach niniejszego artykułu stał się proces orzekania o potrzebie kształcenia specjalnego dla uczniów z wadą słuchu, ściśle wyznaczający zakres wsparcia udzielanego im w placówce edukacyjnej. Obszar edukacji osób niepełnosprawnych jest bowiem wciąż kluczowy z punktu widzenia przystosowania tych osób do wejścia na rynek pracy i ich pełnej integracji psychospołecznej w życiu dorosłym.

ZADANIA PORADNI PSYCHOLOGICZNO-PEDAGOGICZNYCH W SYSTEMIE ORZEKANIA O POTRZEBIE KSZTAŁCENIA SPECJALNEGO W POLSCE

Pierwsze poradnie zawodowe dla młodzieży powstawały w okresie międzywojennym. W latach 60. powstały poradnie wychowawczo-zawodowe, co doprowadziło do poszerzenia zakresu zadań poradnictwa. W 1993 r., decyzją Ministra Edukacji Narodowej (MEN) przekształcono poradnie wychowawczo-zawodowe w poradnie psychologiczno-pedagogiczne, które funkcjonują pod tą nazwą do dnia dzisiejszego. Aktualnie działa 573 publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych (PPP), wśród nich 32 (5,58%) specjalistycznych, ukierunkowanych na udzielanie pomocy dotyczącej jednorodnego charakteru problemów. Organem prowadzącym PPP jest powiat ziemski lub miasto na prawach powiatu. Każda jednostka systemu oświaty (przedszkole, szkoła) ma swoją poradnię rejonową, natomiast dzieci od momentu narodzin, nieuczęszczające do przedszkola, objęte są rejonem działania poradni

ze względu na miejsce zamieszkania. Szczegółowe zasady działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych reguluje Rozporządzenie MEN z dnia 1 lutego 2013 r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym publicznych poradni specjalistycznych [5], zmienione rozporządzeniem z dnia 25 sierpnia 2017 r. [6]. Wzrasta liczba niepublicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych. Organami prowadzącymi poradnie niepubliczne są osoby prywatne, spółki i stowarzyszenia. Są to placówki komercyjne [7].

Na mocy przywołanego wyżej rozporządzenia specjaliści zatrudnieni w PPP udzielają pomocy:

- dzieciom (od momentu narodzin) psychologiczno-pedagogicznej oraz młodzieży w wyborze kierunku kształcenia i zawodu,
- rodzicom i nauczycielom psychologiczno-pedagogicznej związanej z wychowywaniem i kształceniem dzieci i młodzieży,
- przedszkolom, szkołom i placówkom w zakresie realizacji zadań dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych [5].

Do szczegółowych zadań PPP należy:

1. diagnozowanie dzieci i młodzieży,
2. udzielanie dzieciom i młodzieży oraz rodzicom bezpośredniej pomocy psychologiczno-pedagogicznej,
3. realizowanie zadań profilaktycznych oraz wspierających wychowawczą i edukacyjną funkcję przedszkola, szkoły i placówki, w tym wspieranie nauczycieli w rozwiązywaniu problemów dydaktycznych i wychowawczych,
4. organizowanie i prowadzenie wspomaganie przedszkoli, szkół i placówek w zakresie realizacji zadań dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych [5].

Powierzone poradniom zadania realizują: psycholodzy, pedagodzy, logopedzi i doradcy zawodowi. Zadania poradni, w zależności od potrzeb, mogą być realizowane również przy pomocy innych specjalistów, w szczególności lekarzy, których udział jest niezbędny do efektywnego udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej dzieciom i młodzieży, rodzicom i nauczycielom [5].

Efektom pracy wymienionych specjalistów jest:

- wydanie stosownej opinii (PPP opiniuje w ok. 16 różnych sprawach, dotyczących edukacji dzieci i młodzieży do 19. roku życia),
- wydanie orzeczenia o potrzebie:
 - kształcenia specjalnego z uwagi na niepełnosprawność dla dzieci/uczniów: niesłyszących, słabosłyszących, niewidomych, słabowidzących, z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją, z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, umiarkowanym lub znacznym, z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera i z niepełnosprawnościami sprzężonymi [8],

- kształcenia specjalnego dla uczniów niedostosowanych społecznie, zagrożonych niedostosowaniem społecznym, a wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki i metod pracy [8],
- indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego/potrzebie indywidualnego nauczania,
- zajęć rewalidacyjno-wychowawczych dla dzieci i młodzieży z głęboką niepełnosprawnością intelektualną. Orzeczenie to wydaje się na okres nie dłuższy niż 5 lat szkolnych, a zajęciami w formie indywidualnej lub zespołowej obejmuje się dzieci i młodzież od 3. do końca 25. roku życia [9].

Orzeczenia wydawane są przez zespoły orzekające (ZO) tylko tych poradni, które zostały uprzednio wskazane przez kuratora oświaty, spełniając określone warunki, dotyczące kadry specjalistów i wyposażenia w narzędzia diagnostyczne,

- objęcie dzieci i młodzieży, rodziców bezpośrednią pomocą psychologiczno-pedagogiczną,
- wspomaganie nauczycieli w zakresie pracy z dziećmi i młodzieżą oraz ich rodzicami [5].

PROCEDURA ORZEKANIA O POTRZEBIE KSZTAŁCENIA SPECJALNEGO

Sposób orzekania o potrzebie kształcenia specjalnego reguluje rozporządzenie MEN z dnia 7 września 2017 r. w sprawie orzeczeń i opinii wydawanych przez zespoły orzekające działające w publicznych poradniach psychologiczno-pedagogicznych [9]. Na podstawie wieloaspektowej diagnozy ZO PPP rozstrzygają, czy dziecko wymaga specjalnego kształcenia, a także tworzą wskazówki dotyczące metod i form pracy z dzieckiem/ucznikiem oraz sugerują najkorzystniejsze formy kształcenia tj. rodzaj szkoły, w której powinno być ono kształcone.

Orzeczenie wydaje się na wniosek rodziców/prawnych opiekunów dziecka/ucznika. Do wniosku rodzic dołącza uzasadnienie i stosowną dokumentację, w szczególności opinie specjalistów, zaświadczenia, wyniki obserwacji i badań psychologicznych, pedagogicznych, lekarskich, dokumentację medyczną, dotyczącą leczenia specjalistycznego. Do wydania orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego niezbędne jest zaświadczenie lekarskie, określające rodzaj niepełnosprawności dziecka/ucznika. Do wniosku o wydanie orzeczenia o potrzebie indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego/ indywidualnego nauczania wnioskodawca musi dołączyć zaświadczenie o stanie zdrowia dziecka/ucznika, wydane przez lekarza specjalistę lub lekarza podstawowej opieki zdrowotnej na podstawie dokumentacji medycznej leczenia specjalistycznego. W zaświadczeniu lekarz musi określić:

- przewidywany okres, nie krótszy jednak niż 30 dni i nie dłuższy niż jeden rok szkolny, w którym stan zdrowia dziecka/ucznika uniemożliwia lub znacznie utrudnia uczęszczanie do przedszkola/szkoły,
- rozpoznanie choroby/problemu zdrowotnego z

oznaczeniem alfanumerycznym, które jest zgodne z aktualnie obowiązującą Międzynarodową Statystyczną Klasyfikacją Chorób i Problemów Zdrowotnych (ICD),

- wynikające z problemu zdrowotnego ograniczenia w funkcjonowaniu dziecka/ucznika, które uniemożliwiają lub znacznie utrudniają mu uczęszczanie do placówki edukacyjnej.

W przypadku ucznia szkoły prowadzącej kształcenie zawodowe do wniosku o wydanie orzeczenia o potrzebie indywidualnego nauczania wnioskodawca dołącza zaświadczenie wydane przez lekarza medycyny pracy, które określa możliwość dalszego kształcenia w zawodzie, w tym warunki realizacji praktycznej nauki zawodu (jeżeli ZO stwierdzi, że zaświadczenie to jest niezbędne do wydania tego orzeczenia) [9].

W celu uzyskania informacji o sytuacji edukacyjnej ucznia przewodniczący ZO może także zwrócić się do właściwego dyrektora placówki z prośbą o wydanie opinii przez nauczycieli prowadzących zajęcia z uczniem, informując o tym wnioskodawcę. O wydanie opinii może również zwrócić się sam wnioskodawca.

Zespół orzekający PPP powołuje dyrektor poradni. W skład zespołu wchodzi: dyrektor poradni lub upoważniona przez niego osoba – jako przewodniczący ZO – oraz psycholog, pedagog, lekarz i inni specjaliści posiadający kwalifikacje w zakresie pedagogiki specjalnej (w sytuacji orzekania w sprawie dziecka z wadą słuchu – surdopedagoga, logopeda), jeżeli ich udział w pracach zespołu jest niezbędny. W posiedzeniach ZO z głosem doradczym, na wniosek przewodniczącego i za zgodą rodzica dziecka/ucznika, mogą uczestniczyć także: a) nauczyciele, wychowawcy grup wychowawczych i specjaliści prowadzący zajęcia z dzieckiem/ucznikiem w placówce, b) asystent nauczyciela lub asystent wychowawcy świetlicy, c) pomoc nauczyciela, d) asystent edukacji romskiej, e) inni specjaliści. W posiedzeniu zespołu mają prawo uczestniczyć i przedstawić swoje stanowisko także rodzice dziecka/ucznika lub pełnoletni uczeń [9].

Orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego wydaje się w terminie nie dłuższym niż 30 dni od dnia złożenia przez rodziców dziecka/ucznika wniosku o wydanie orzeczenia [9].

W efekcie wydania orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego następuje organizacja kształcenia w wybranej przez rodziców dziecka/ucznika placówce edukacyjnej (specjalnej, integracyjnej lub ogólnodostępnej). Dyrektor placówki jest zobowiązany do organizacji:

- zajęć rewalidacji indywidualnej – zgodnie z zaleceniami orzeczenia [8],
- pomocy psychologiczno-pedagogicznej w formie zajęć specjalistycznych: logopedycznych, korekcyjno-kompensacyjnych, innych – w zależności od potrzeb dziecka/ucznika [10],
- może zwolnić ucznia z wadą słuchu z nauki drugiego języka obcego nowożytnego [11].

Uczeń posiadający orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego realizuje kształcenie w oparciu o indywidualny program edu-

cyjno-terapeutyczny (IPET), którego treść powinna być spójna z treścią orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego [8]. Procedurę orzekania o potrzebie kształcenia i konsekwencje dla procesu edukacji przedstawia schemat I.

Zarówno uczniowie niesłyszący, jak i słabosłyszący, wymagają dostosowania form i metod pracy dydaktyczno-wychowawczej. Stąd należy między innymi:

- odpowiednio dobrać miejsce pracy dziecka/ucznia w klasie szkolnej tak, by miał on możliwość kontrolowania twarzy nauczyciela, a także innych osób (ustawienie ławek w łuku, półkołu lub usadowienie w pierwszych ławkach z możliwością odwrócenia się do tyłu podczas zajęć),
- podczas przekazywania treści, komunikatów słownych (mówienia lub czytania) przez nauczyciela unikać zasłaniania twarzy dłońmi lub książką oraz odwracania się tyłem do dziecka/ucznia,
- wskazywać treści najważniejsze, najistotniejsze przez zaznaczenie w podręczniku niezbędnego do opanowania materiału dydaktycznego,
- wydłużać czas na przyswajanie treści odbieranych drogą słuchową (np. podczas zajęć z języka obcego – ćwiczeń ze słuchania),
- upewniać się, czy uczeń dobrze usłyszał i zrozumiał treści pytań, poleceń,
- dopilnować, aby poziom hałasu podczas prowadzonych zajęć był jak najmniejszy,
- zaopatrzyć dziecko/ucznia w osobiste urządzenie pozwalające na jednoczesne wzmocnienie głosu osoby mówiącej i redukcję innych dźwięków otoczenia (aparaty słuchowe typu FM),
- uzupełniać przekaz słuchowy informacją podawaną drogą wzrokową, stąd wskazane jest stosowanie pomocy wizualnych (tablic, tabel, rysunków, schematów itp.), wyjaśnianie pojęć nieznanymi, abstrakcyjnymi, udzielanie pomocy podczas odpowiedzi ustnych (przez zadawanie dodatkowych pytań),
- podczas prac klasowych, nie dyktować uczniowi treści zadań do wykonania; uczeń powinien dostać zapisaną na kartce treść poleceń, zadania, a kolejne dopiero po wykonaniu poprzednich (uchroni to przed błędnym zapisem danych, nadmiernym pośpiechem, napięciem),
- uwzględniać możliwość występowania dekoncentracji uwagi, szybszej męczliwości, nadmiernej ruchliwości.

Zadania specjalistów zespołu orzekającego PPP

Zadania nauczycieli poradni psychologiczno-pedagogicznych: pedagogów, psychologów, logopedów, i innych specjalistów, określa od 1 września 2018 r. rozporządzenie MEN z 3 sierpnia 2018 r. w sprawie wykazu zajęć prowadzonych bezpośrednio z uczniami lub wychowankami albo na ich rzecz przez nauczycieli poradni psychologiczno-pedagogicznych oraz nauczycieli: pedagogów, psychologów, logopedów, terapeutów pedagogicznych i doradców zawodowych [12], którego celem jest wskazanie zadań realizowanych w ramach tygodniowego wymiaru godzin zajęć oraz zagwarantowanie, że we wszystkich placówkach oświatowych nauczyciele-specjaliści będą prowadzili tego samego rodzaju zajęcia. Inny wymiar

czasu pracy – tzw. pensum – został określony dla nauczycieli PPP (20 godzin), a inny dla nauczycieli-specjalistów, którzy pracują w szkołach (do 22 godzin), co określa ustawa Karta nauczyciela [13]. We wskazanym rozporządzeniu określono zadania związane z działalnością diagnostyczną nauczycieli PPP, do których należy prowadzenie badań, w tym przesiewowych, oraz obserwacji funkcjonowania dzieci i młodzieży w środowisku edukacyjnym, a także dokonywanie wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania uczniów objętych kształceniem specjalnym. Z pensum wyłączono jednak udział specjalistów PPP w posiedzeniach zespołów orzekających.

Zadania przewodniczącego ZO PPP

- kierowanie pracą zespołu,
- analiza wniosku przyjmowanego do ZO wraz z dołączoną dokumentacją; w sytuacji, gdy nie ma stosownych opinii specjalistycznych, zlecenie wykonania badań przez specjalistów PPP, którzy następnie najczęściej powoływani są jako członkowie ZO.

Zadania psychologa – członka ZO PPP

- badanie potencjału poznawczego ucznia, osobowości, rozwoju sfery emocjonalno-społecznej, motywacyjnej,
- opis mechanizmów wyjaśniających funkcjonowanie dziecka/ucznia w odniesieniu do występującej niepełnosprawności w środowisku edukacyjnym,
- określenie indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych dziecka/ucznia, w tym wskazanie jego mocnych stron.

Zadania pedagoga/pedagoga specjalnego – członka ZO PPP

- określenie poziomu opanowania umiejętności szkolnych: czytania, pisanie, liczenia i funkcji percepcyjno-motorycznych, warunkujących przebieg wymienionych procesów,
- określenie indywidualnych potrzeb edukacyjnych, mocnych stron dziecka/ucznia.

Zadania lekarza – członka ZO PPP

- analiza dokumentacji medycznej, wydanej w sprawie orzekanego dziecka/ucznia, ewentualnie zlecenie dodatkowych badań lekarskich (specjalistycznych), gdy zachodzi taka potrzeba.

Ważne, by lekarz prowadzący dziecko (w przypadku uszkodzenia słuchu – laryngolog, audiolog), wystawił zaświadczenie lekarskie określające rodzaj niepełnosprawności dziecka/ucznia. Praktyka orzecznicza wskazuje, że członkowie zespołu orzekającego PPP oczekują najczęściej określenia, w postaci zapisanego stwierdzenia, że dziecko/uczeń kwalifikuje się do kształcenia specjalnego z uwagi na słabosłyszenie lub niesłyszenie. Takie oczekiwania wydają się jednak sprzeczne z praktyką lekarską. Lekarzowi trudno bowiem określić, w jaki sposób dane uszkodzenie słuchu warunkuje funkcjonowanie pacjenta w środowisku szkolnym. Należy podkreślić, że to właśnie jest zadaniem interdyscyplinarnego zespołu orzekającego poradni psychologiczno-pedagogicznej.

Tab. I. Udział uczniów niesłyszących i słabosłyszących w kształceniu specjalnym w placówkach ogólnodostępnych i specjalnych w latach 2016/2017 oraz 2017/2018 – analiza porównawcza na podstawie danych GUS „Oświata i wychowanie” [18, 19].

		NIESŁYSZĄCY	SŁABOSŁYSZĄCY	OGÓŁ UCZNIÓW NIEPEŁNOSPRAWNYCH
ogólnodostępne szkoły podstawowe				
POLSKA	2016/2017 tabela III.15	414	4297	49 308
	2017/2018 tabela III.14	485	5339	63 302
specjalne szkoły podstawowe				
POLSKA	2016/2017 tabela III.19	289	267	24 255
	2017/2018 tabela III.18	324	333	30 402
ogólnodostępne gimnazja				
POLSKA	2016/2017 tabela IV.15	162	2148	24 811
	2017/2018 tabela IV.15	113	1538	18 134
specjalne gimnazja				
POLSKA	2016/2017 tabela IV.20	229	227	22 892
	2017/2018 tabela IV.20	166	141	16 377
ogólnodostępne szkoły branżowe I stopnia (+ZSZ)				
POLSKA	2016/2017 tabela V.2.10	11	232	3 582
	2017/2018 tabela V.2.10	10	233	3 676
specjalne szkoły branżowe I stopnia				
POLSKA	2016/2017 tabela V.2.17	143	70	10 757
	2017/2018 tabela V.2.17	122	71	10 007
ogólnodostępne licea ogólnokształcące				
POLSKA	2016/2017 tabela V.3.8	66	626	4147
	2017/2018 tabela V.3.8	68	653	4577
specjalne licea ogólnokształcące				
POLSKA	2016/2017 tabela V.3.15	152	60	1135
	2017/2018 tabela V.3.15	105	78	1099
ogólnodostępne technika				
POLSKA	2016/2017 tabela V.4.10	56	744	3001
	2017/2018 tabela V.4.10	65	751*	3442
specjalne technika				
POLSKA	2016/2017 tabela V.4.18	287	130	852
	2017/2018 tabela V.4.18	268	127	801
specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze				
POLSKA	2016/2017 tabela VII.1	776	297	12 077
	2017/2018 tabela VII.1	703	319	11 408

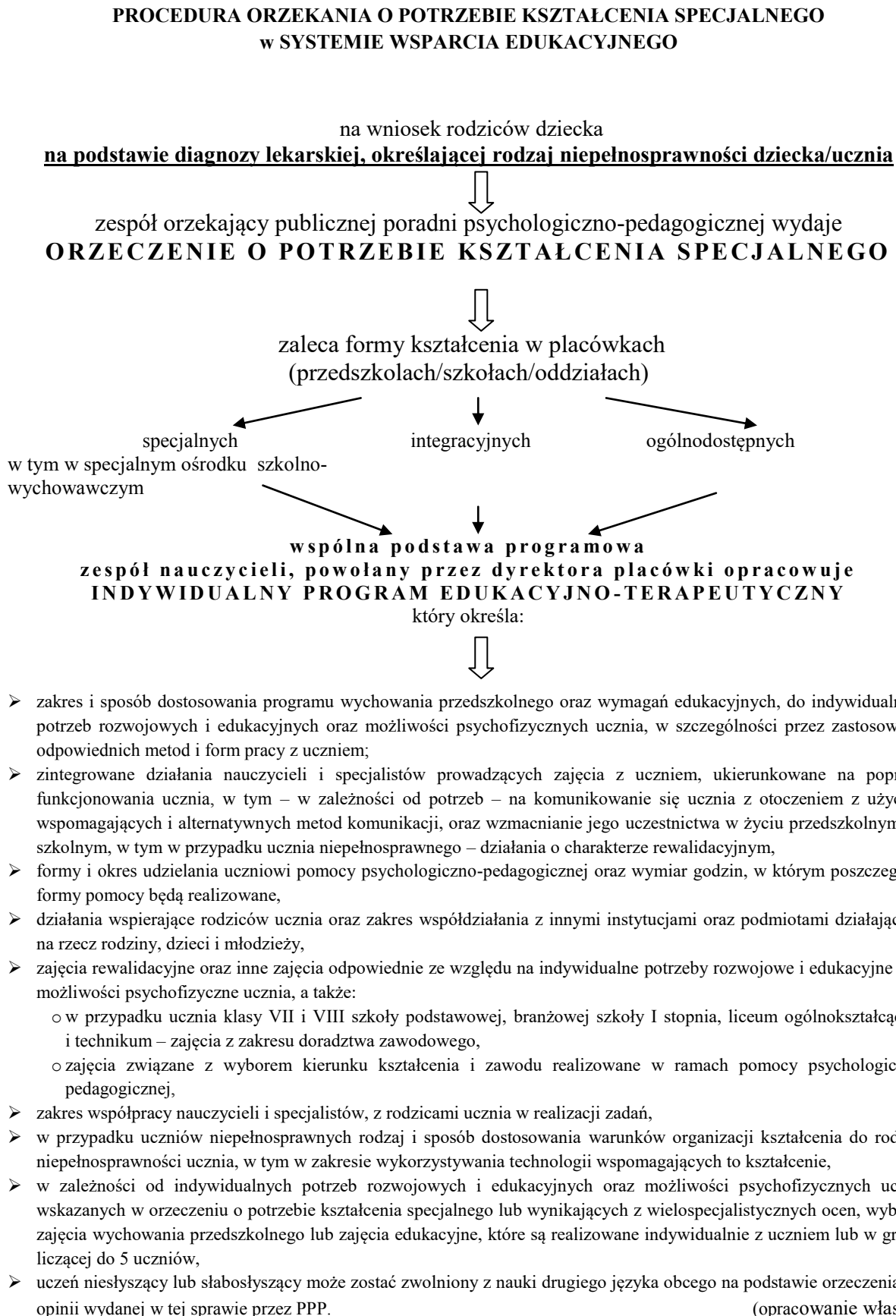
* Uczniowie słabosłyszący stanowili najliczniejszą grupę (20,7%) uczniów w technikach ogólnodostępnych spośród wszystkich uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

Reasumując – w celu wydania orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego z uwagi na niesłyszanie lub słabosłyszanie w zgodzie z nazewnictwem zgodnym z wytycznymi MEN [8], odmiennym z ICD-10, konieczna jest wielospecjalistyczna, interdyscyplinarna praca zespołu specjalistów:

- lekarza audiologa/laryngologa/otolaryngologa, który na podstawie badań specjalistycznych potwierdzi bądź wykluczy zaburzenia słuchu – niedosłuch przewodzeniowy, niedosłuch/głuchotę odbiorczą, mieszany, inne, zgodnie ze stosowaną w środowiskach lekarskich – ICD-10. Diagnoza ta nie charakteryzuje jednak funkcjonalnie niedosłuchu,

- psychologa, określającego możliwości poznawcze i emocjonalne dziecka/ucznia,
- pedagoga/pedagoga specjalnego, który dostarcza informacji na temat opanowania umiejętności szkolnych: czytania, pisania, zachowań ucznia w sytuacjach zadaniowych,
- logopedy, oceniającego sposób porozumiewania się, możliwości komunikacji językowej – kompetencje komunikacyjne, umiejętności językowe z uwzględnieniem rozwoju języka we wszystkich jego aspektach.

Podczas diagnozy nie bez znaczenia pozostają informacje uzyskane od opiekunów/rodziców dziecka na temat przebiegu roz-

Schemat I.

woju psychofizycznego od jego narodzin, przebiegu ciąży i porodu, informacje od innych specjalistów i nauczycieli pracujących z dzieckiem/uczniem na co dzień. Zadaniem wskazanego zespołu specjalistów jest opis funkcjonowania ucznia w sytuacjach edukacyjnych, w konsekwencji uszkodzenia słuchu.

Od 1993 r. MEN przepisami prawa oświatowego oficjalnie wprowadziło określenia „niesłyszący” i „słabosłyszący” [14]. Granica funkcjonalna między dzieckiem/uczniem niesłyszącym a słabosłyszącym uwarunkowana jest wieloma czynnikami, w tym poziomem zaawansowania technicznych możliwości kompensacji uszkodzenia słuchu [15]. Członkowie zespołu orzekającego PPP, kwalifikując dziecko/ucznia do kształcenia specjalnego z uwagi na słabosłyszenie lub niesłyszenie, powinni brać pod uwagę następujące kryteria (szeroko opisywane w literaturze, [16]):

- stopień i charakter niedosłuchu,
- poziom rozwoju intelektualnego,
- stopień rozwoju mowy i języka (rozwój kompetencji i umiejętności komunikacyjnych, w tym gotowość do mówienia, zasób opanowanych słów, rozumienie mowy werbalnej na drodze słuchowej, zdolność do odczytywania mowy z ust, artykulacja),
- efektywność prowadzonej dotychczas rehabilitacji słuchu, mowy i języka, w tym stopień korzystania z protez słuchowych (aparatów słuchowych, implantów ślimakowych, innych),
- cechy osobowościowe dziecka/ucznia, jego motywacja do przezwycięzania trudności, stopień uspołecznienia,
- przygotowanie dziecka do podjęcia nauki szkolnej lub stopień opanowania przez ucznia umiejętności szkolnych: czytania, pisania, liczenia [17].

Najczęściej – zarówno w teorii (surdopedagogice, surdopsychologii, surdologopedii), jak i praktyce edukacyjnej – za ucznia niesłyszącego uznaje się obecnie tego który, bez względu na stopień uszkodzenia słuchu, w procesie edukacji nie korzysta z języka fonicznego, wymaga więc stosowania alternatywnych, wizualnych metod komunikacji, najczęściej języka migowego. Uczeń słabosłyszący to ten, który porozumiewa się za pomocą języka fonicznego, choć jego artykulacja może być zaburzona, a korzystanie z resztek słuchu wspomagane jest protezą i percepcją wzrokową.

UDZIAŁ UCZNIÓW NIEPEŁNOSPRAWNYCH W PROCESIE KSZTAŁCENIA SPECJALNEGO, ZE SZCZEGÓLNYM ZWRÓCENIEM UWAGI NA UCZNIÓW NIESŁYSZĄCYCH I SŁABOSŁYSZĄCYCH – ANALIZY LICZBOWE

W roku szkolnym 2017/2018 w szkołach podstawowych (ogólnodostępnych i specjalnych) uczyło się w sumie 93 704 uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi¹, zaś w gimnazjach – 34 511. Stanowili oni 3,5% populacji wszystkich uczniów szkół podstawowych oraz 4,9% populacji uczniów gimnazjów.

¹ Specjalne potrzeby edukacyjne (skrót SPE) to pojęcie szerokie i często definiowane w różnorodny sposób w literaturze przedmiotu. W grupie tych uczniów mieszczą się ci, którzy posiadają orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego z uwagi na niepełnosprawność, niedostosowanie społeczne lub zagrożenie niedostosowania społecznego.

Uczniowie posiadający orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego w większości przypadków uczęszczali do ogólnodostępnych szkół podstawowych – 67,2%, do ogólnodostępnych gimnazjów – 51,6%. Analiza danych liczbowych od roku 2005/2006 wskazuje, że z roku na rok zwiększa się liczba uczniów niepełnosprawnych, pobierających naukę w szkołach ogólnodostępnych. Największy odsetek w ogólnodostępnych i specjalnych szkołach podstawowych stanowili uczniowie z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim (24,7%), niepełnosprawnościami sprzężonymi (17,9%), z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera (17,5%), niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją (11,5%) oraz z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym (9,9%).

Wśród uczniów niepełnosprawnych kształcących się w gimnazjach specjalnych i ogólnodostępnych najwięcej było tych niepełnosprawnych intelektualnie w stopniu lekkim (10,6 tys.), umiarkowanym lub znacznym (4,7 tys.), z niepełnosprawnościami sprzężonymi (4,8 tys.) oraz zagrożonych niedostosowaniem społecznym (4,4 tys.).

Wśród wszystkich uczniów objętych kształceniem specjalnym w branżowych szkołach I stopnia najwięcej było osób z orzeczeniem o niepełnosprawności intelektualnej w stopniu lekkim (71,5%). Udział uczniów z niepełnosprawnością sprzężoną wyniósł 10,5%, natomiast uczniów niedostosowanych społecznie – 5,3%.

W liceach ogólnokształcących największą grupę stanowili uczniowie z autyzmem (w tym z zespołem Aspergera), którzy stanowili 26,7% wszystkich uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Udział osób z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją, wyniósł 21,5%, natomiast uczniów słabosłyszących – 12,9% i słabowidzących – 12,0%.

W roku szkolnym 2017/2018 w ogólnodostępnych technikach, tak samo jak w poprzednim roku szkolnym, największą grupę stanowili uczniowie słabosłyszący – 20,7%. Odsetek osób słabowidzących wynosił 14,0%, a z niepełnosprawnością ruchową – w tym z afazją – 17,4%.

Ponad połowa spośród wszystkich uczniów niepełnosprawnych uczy się już w ogólnodostępnych szkołach podstawowych i gimnazjach. Uczniowie z wadą słuchu (niesłyszący i słabosłyszący) częściej pobierają naukę w ogólnodostępnych szkołach podstawowych niż w specjalnych szkołach podstawowych. Tendencja ta nie dotyczy już szkolnictwa na poziomie ponadpodstawowym. Począwszy od gimnazjum, uczniowie niesłyszący pobierają naukę w szkołach specjalnych, natomiast słabosłyszący – w szkołach ogólnodostępnych.

PODSUMOWANIE. WNIOSKI KOŃCOWE

1. Wzrasta udział uczniów niepełnosprawnych – czyli takich, którzy w świetle prawa edukacyjnego posiadają orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego – w szkolnictwie ogólnodostępnym, co będzie wymagało wprowadzania dalszych elastycznych, a przede wszystkim systemowych, rozwiązań w zakresie edukacji włączającej,

2. Kluczowe jest przygotowanie nauczycieli do podejmowania nowych wyzwań, w tym związanych między innymi z rozpoznawaniem indywidualnych potrzeb i możliwości psychofizycznych. Rozpoznanie to powinno być zróżnicowane w określonych grupach uczniów,
3. Nawiązanie ścisłej współpracy w procesie orzekania o potrzebie kształcenia specjalnego nauczycieli/specjalistów PPP z nauczycielami i innymi osobami/specjalistami pracującymi z dzieckiem/ucznikiem oraz jego rodziną. Ma to na celu opracowanie diagnozy funkcjonalnej – uniwersalnej i kompleksowej, spójnej również z założeniami reformowanego obecnie systemu orzekania o niepełnosprawności i niezdolności do pracy,
4. W związku z powyższym należałoby ponownie uregulować procedury pracy ZO PPP. Nieuzasadnione, a wręcz szkodliwe, może się okazać wyłączenie z pensum udziału specjalistów poradni psychologiczno-pedagogicznych z posiedzeń zespołu orzekającego [12]. Udział w pracach zespołu orzekającego wiąże się ze znaczną odpowiedzialnością za ich przebieg, wymaga wie-

dzy i umiejętności, wnikliwości, bywa czasochłonny. Kto jednak poniesie odpowiedzialność za popełnione błędy w procesie orzekania, jeżeli czas pracy członków ZO jest nielimitowany i nieudokumentowany w ramach indywidualnych działań merytorycznych specjalistów?

5. Wskazane byłoby sprecyzowanie zakresu czynności i odpowiedzialności poszczególnych specjalistów, przede wszystkim roli lekarzy zaświadczających o niepełnosprawności dziecka/ucznia. Obecnie wydaje się, że ich głos bywa zbyt często decydujący w sprawie orzekania o potrzebie kształcenia specjalnego. Tym samym umniejsza się rolę specjalistów określających indywidualne potrzeby edukacyjne i możliwości psychofizyczne dziecka/ucznia, które to możliwości wynikają z jego niepełnosprawności. Do zadań lekarza powinno należeć wykonanie diagnozy medycznej, określenie możliwości słuchowych dziecka. Zadaniem pozostałych specjalistów zespołu orzekającego jest wskazanie, czy uczeń kwalifikuje się do kształcenia specjalnego w związku ze zdiagnozowanym przez lekarza uszkodzeniem słuchu.

Piśmiennictwo

1. Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz.U. 2016, poz. 2046, ze zm.).
2. Biuro Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych : Strategia na rzecz Osób Niepełnosprawnych 2018–2030.
3. Czy reforma orzekania będzie oznaczać weryfikację orzeczeń? Prezes ZUS wyjaśnia. <http://www.niepelnospawni.pl/ledge/x/658020> (29.12.2018).
4. Orzekanie o niepełnosprawności: nowy system czy stare wady. Rzeczpospolita, 08.07.2018, <https://www.rp.pl/Rzecz-o-prawie/307079993-Orzekanie-o-niepelnospawnosci-nowy-system-czy-stare-wady.html> (29.12.2018).
5. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 lutego 2013 r. w sprawie w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym publicznych poradni specjalistycznych (Dz.U. 2013, poz.199 ze zm.).
6. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 25 sierpnia 2017 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym publicznych poradni specjalistycznych (Dz.U. 2017, poz.1647).
7. Standardy funkcjonowania poradni psychologiczno-pedagogicznych. Projekt. Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2016.
8. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym (Dz.U. 2017, poz. 1578).
9. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 września 2017 r. w sprawie orzeczeń i opinii wydawanych przez zespoły orzekające działające w publicznych poradniach psychologiczno-pedagogicznych (Dz.U. 2017, poz. 1743).
10. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w przedszkolach, szkołach placówkach (Dz.U. 2017, poz. 1591).
11. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 3 sierpnia 2017 r. w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych (Dz.U. 2017, poz. 1534).
12. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 3 sierpnia 2018 r. w sprawie wykazu zajęć prowadzonych bezpośrednio z uczniami lub wychowankami albo na ich rzecz przez nauczycieli poradni psychologiczno-pedagogicznych oraz nauczycieli: pedagogów, psychologów, logopedów, terapeutów pedagogicznych i doradców zawodowych (Dz.U. 2018, poz.1601).
13. Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta nauczyciela (Dz.U. 2018, poz. 967 i 2245).
14. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 4 października 1993 r. w sprawie zasad organizowania opieki nad uczniami niepełnosprawnymi, ich kształcenia w ogólnodostępnych i integracyjnych publicznych przedszkolach, szkołach placówkach oraz organizacji kształcenia specjalnego (Dz.U. 1993, nr 9, poz. 36)
15. Czyż A., Plutecka K.: Zarys audyofonologii edukacyjnej, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie, Kraków 2018.
16. Krakowiak K.: Dar języka. Podręcznik metodyki wychowania językowego dzieci i młodzieży z uszkodzeniami narządu słuchu, Wydawnictwo KUL, Lublin 2012.
17. Obrębski A.: Kwalifikacja dzieci z zaburzeniami słuchu do odpowiednich typów szkół [w:] Pruszewicz A., Obrębski A. (red.): Audiologia kliniczna. Zarys. Wyd. IV, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu, Poznań 2010: 630–634.
18. Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2016/2017, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2017. <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/oswiata-i-wychowanie-w-roku-szkolnym-20162017,1,12.html> (27.12.2018).
19. Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2017/2018, Główny Urząd Statystyczny, Urząd Statystyczny w Gdańsku, Warszawa, Gdańsk 2018. <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/> (27.12.2018).

Word count: 3520 Tables: 1 Figures: – References: 15

Access the article online: DOI: 10.5604/01.3001.0012.8606 Table of content: <https://otorhinolaryngologypl.com/issue/11876>

Corresponding author: dr Katarzyna Ita Bieńkowska; The University of Maria Grzegorzewska in Warsaw; Faculty of Pedagogy, Department of Speech Therapy and Educational Linguistics, Warsaw, Poland; e-mail: bieńkowska@op.pl

Copyright © 2019 Polish Society of Otorhinolaryngologists Head and Neck Surgeons. Published by Index Copernicus Sp. z o.o. All rights reserved

Competing interests: The authors declare that they have no competing interests.

Cite this article as: Zaborniak-Sobczak M., Bieńkowska K., Grot-Mrozicka M., Mazurewicz-Rzepka M.: Participation of a specialist doctor in the procedure of evaluating the need for special education on the grounds of being deaf/hard of hearing; Pol Otorhino Rev 2019; 8(1): 7-15
